

VISUOMENĖS SVEIKATOS STEBĖSENOS PAKRUOJO RAJONO SAVIVALDYBĖJE 2014 M. ATASKAITOS SANTRAUKA

Pakruojo rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaita už 2014 metus parengta vadovaujantis naujai sukurtu savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos modeliu, vadovaujantis Lietuvos sveikatos 2014-2025 metų programa (toliau – LSP), kuri nustato nacionalinius sveikatinimo veiklos tikslus ir uždavinius, siekiamus sveikatos lygio rodiklius, kurie būtini, siekiant įgyvendinti Lietuvos pažangos strategiją „Lietuva – 2030“. Pagrindinių rodiklių sąrašą (toliau – PRS) sudaro 51 unifikuotas rodiklis, geriausiai apibūdinantis LSP siekinius. PRS analizė ir interpretavimas („šviesoforo“) kūrimas atliekamas lyginant praėjusių metų Pakruojo rajono savivaldybės rodiklius su Lietuvos vidurkiu. Vadovaujantis „šviesoforo“ principu visos 60 Lietuvos savivaldybių suskirstytos į 5 grupes po 12 savivaldybių kiekvienoje grupėje:

- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis atspindi geriausią situaciją, priskiriamos savivaldybių su geriausiai rodikliais grupei ir žymimos **žalia** spalva;
- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis rodo prasčiausią situaciją, priskiriamos savivaldybių su prasčiausiai rodikliais grupei ir žymimos **raudona** spalva;
- likusių 36 savivaldybių rodiklių reikšmės žymimos **geltona** spalva. Šių savivaldybių rodikliai interpretuojami, kaip atitinkantys Lietuvos vidurkį.

PRS analizės ir interpretavimo tikslas – įvertinti, kokia esama gyventojų sveikatos ir sveikatą lemiančių veiksnių situacija savivaldybėje, įvertinant Lietuvos sveikatos programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo kontekste ir kokių priemonių reikia imtis, siekiant stiprinti savivaldybės gyventojų sveikatą ir mažinti sveikatos netolygumus.

Ataskaitoje naudotas vidutinis 2014 metų gyventojų skaičius, visa informacija parengta vadovaujantis oficialiu statistikos šaltiniu – Higienos instituto Sveikatos informacijos centro (HI SIC) parengtu leidiniu „Visuomenės sveikatos būklės savivaldybėse 2014 m.“.

Pagrindinis gyventojų sveikatos rodiklis, parodantis bendrą rizikos veiksnių poveikį, ligų paplitimą, intervencijų bei gydymo veiksmingumą – tai vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė (VGT). Vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės (metais) skirtumai tarp šalies savivaldybių yra nedideli lyginant su Lietuvos vidurkiu: Kauno r., Kauno m. (76,9) bei Panevėžio miesto savivaldybės gyventojų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė yra ilgiausia (77,7 m.), o trumpiausia vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė yra Šalčininkų r. savivaldybėje (69,6 m.).

Pakruojo rajono savivaldybėje 2014 metais gyveno 21 773 gyventojai, tai yra, kad lyginant su praėjusiais metais gyventojų skaičius sumažėjo beveik 776 gyventojais. Vadovaujantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, rajone, kaip ir visoje Lietuvoje demografinė situacija prastėja ir pagrindinė mažėjimo priežastis – neigiama natūrali gyventojų kaita bei migracija. Lyginant Pakruojo rajono savivaldybės gyventojų vidutinę gyvenimo trukmę su Lietuvos vidurkiu ji 4,4 metų trumpesnė už Lietuvos vidurkį ir mūsų savivaldybės rodiklis patenka į prasčiausią situaciją (rodiklių grupėje žymima raudona spalva), nors pati trumpiausia vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė yra Šalčininkų r. savivaldybėje (69,6 m.).

Higienos instituto Sveikatos informacijos centrai atlikus Visuomenės sveikatos būklės Lietuvos savivaldybėse 2014 metų rodiklių analizę ir interpretavimą „šviesoforo“ principu - pagal santykį – savivaldybė/Lietuva, šalies kontekste, į tris geriausių (**žalia spalva**) kvintilių rodiklių sąrašą patenka šie Pakruojo rajono savivaldybės rodikliai:

- slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui skaičius;
- paauglių (15-17 m.) gimdymų skaičius 1 000 gyv.;
- sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.;

Taip pat rodiklių analizė ir interpretavimas „šviesoforo“ principu rodo, kad pagal santykį – savivaldybė/Lietuva, šalies kontekste, sekantys devyni Pakruojo rajono savivaldybės sveikatos rodikliai patenka į blogiausiųjų (**raudona spalva**) kvintilių rodiklių sąrašą:

- vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė (metais) 2014;

- socialinės rizikos šeimų skaičius 1 000 gyv.;
- mirtingumas dėl išorinių priežasčių (V00-Y89) 10 000 gyv.;
- mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1 000 gyv.;
- sergamumas tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.;
- asmenų, žuvusių ar sunkiai sužeistų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyventojų;
- darbingo amžiaus asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliais 100 000 gyv.;
- mirtingumas dėl nukritimų (W00-W19) 100 000 gyv.;

šeimos gydytojų skaičius 100 000 gyv.

Likusieji 36 Pakruojo rajono savivaldybės PRS rodikliai atitinka Lietuvos vidurkį ir patenka į vidutiniųjų (**geltona spalva**) kvintilių rodiklių sąrašą.

Prioritetinių sričių identifikavimas Pakruojo rajono savivaldybėje:

Sergamumas tuberkulioze

Vertinant 2013-2014 metų sergamumą tuberkulioze Lietuvos mastu, sergamumas šalyje po truputį mažėja: 2013 metais sergamumo rodiklis siekė 4,7/10 000 gyventojų, o 2014 metais – 4,4/10 000 gyventojų. Pakruojo rajono savivaldybės rodiklis patenka į 12 savivaldybių sąrašą, kuriose sergamumas tuberkulioze yra didžiausias. Sveikatos rodiklių analizė ir interpretavimas santykiu savivaldybė/Lietuva, šalies kontekste Pakruojo rajono savivaldybės sergamumo tuberkulioze rodikliai patenka į blogiausių (raudona spalva) kvintilių rodiklių sąrašą.

Analizuojant tuberkuliozės sergamumo išplitimo mastą Pakruojo rajono savivaldybėje nustatyta, kad 2010 metais atvejų skaičius 10 000 gyventojų buvo didžiausias (94,7 atvejų 10 000 gyv.). 2011-2012 metais sumažėjo iki 69,9 atvejo. Nuo 2013 metų vėl pradėjo daugėti sergamumo atvejų ir 2014 metais jau siekė 91,8 atvejo 10 000 gyventojų. Pakruojo rajono savivaldybėje nustatytas didžiausias sergamumas Šiaulių apskrityje lyginant su kitomis apskrities savivaldybėmis.

Analizuojant sergamumą tuberkulioze Pakruojo rajono savivaldybėje pagal lytį nustatyta, kad dažniau serga vyrai nei moterys, ir pagal teritorinį pasiskirstymą - tendencija yra tokia, kad kaimo gyventojai tuberkulioze serga dažniau nei gyvenantys mieste.

Mirtingumas dėl nukritimų

Nuo nelaimingų atsitikimų nukenčia nemažai žmonių, jie tampa neįgalūs ar net miršta. Lietuvoje 2014 metais atsitiktinai paskendo 229 žmonės, iš jų 189 vyrai ir 40 moterų. 17 proc. mirčių sudaro griuvimai neaiškiais aplinkybėmis, todėl dar vadinami „kitais“ nukritimais. 14 proc. sudaro mirtys dėl griuvimų paslydus, einant ar užkliuvus.

Pakruojo rajono mirtingumo rodiklio dėl nukritimo analizė ir interpretavimas santykiu savivaldybė/Lietuva, šalies kontekste Pakruojo rajono savivaldybės sveikatos rodikliai patenka tarp 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis patenka į prasčiausių (raudona spalva) rodiklių kvintilių sąrašą. Nustatyta, kad Pakruojo r., Trakų r., Alytaus r., Marijampolės r. ir Pasvalio r. savivaldybių gyventojų mirtingumas dėl nukritimų Lietuvos vidurkį viršija du kartus.

Pakruojo rajono savivaldybėje dėl nukritimo didžioji dalis mirusiųjų buvo senyvo amžiaus žmonės (65 ir daugiau metų). Nepilnamečių mirties atvejų dėl nukritimo 2014 metais nebuvo nustatyta. Dažniausiai sunku nustatyti nukritimo aplinkybes, todėl apie 40 proc. jos lieka nepatikslintos.

Socialinės rizikos šeimų skaičius

Pakruojo rajone 2014 metais socialinės rizikos šeimų skaičius buvo du kartus didesnis už Lietuvos vidurkį. Pakruojo rajone gyveno 138 socialinės rizikos šeimos (joms priskiriamos šeimos, kuriose auga vaikai iki 18 metų amžiaus ir kuriose bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis, toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ir nemoka tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, o gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

socialinės rizikos šeimų skaičius tiek Pakruojo rajone, tiek visoje Lietuvoje yra nežymiai mažėjantis. Tačiau analizuojant ir interpretuojant socialinės rizikos šeimų 2014 metų rodiklių santykiu savivaldybė/Lietuva, šalies kontekste Pakruojo rajono socialinės rizikos šeimų skaičiaus rodiklis, tenkantis 1000 gyventojų, patenka į prasčiausių (raudona spalva) rodiklių kvintilių sąrašą. Lietuvoje daugiausiai socialinės rizikos šeimų 1000 gyventojų tenka Šiaulių (4,1/1000 gyv.) ir Panevėžio (4,7/1000 gyv.) apskrityse.

Nagrinėjant socialinės rizikos šeimų problemas Šiaulių apskrityje Pakruojo rajonas yra antras pagal didžiausią skaičių dėl mokinių, kurie gauna nemokamą maitinimą mokymo įstaigose.

Nedarbo lygis Pakruojo rajone nėra prasčiausias Šiaulių apskrityje, bet sudaro didžiąją dalį gyventojų, kurie negali išsiversti be valstybės paramos ir yra priversti gyventi nepasiturinčiai. Todėl galima teigti, kad dėl socialinės atskirties žmonės susiduria su psichologinėmis problemomis, vaikai su patyčiomis ir kitomis problemomis.

Lietuvoje jau daugelį metų dėl savižudybių miršta daugiausia žmonių ES. Pakruojo rajono, kaip ir Joniškio, Kelmės ar Radviliškio rajonų savižudybių atvejų vidurkiai 100 000 gyventojų yra didesni nei šalies vidurkis. Šiaulių apskrityje pagal savižudybių skaičių, tenkanti 100 000 gyventojų Pakruojo savivaldybė užima 3 vietą ir žymiai viršija (14,6 atvejų) Lietuvos vidurkį.

Šalyje analizuojant ir interpretuojant darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais 10 000 gyventojų (nuo 18 m. iki pensijinio amžiaus) Pakruojo rajono savivaldybėje yra 97,96/10 000 gyv., kai tuo tarpu Lietuvos vidurkis yra 73,9/10 000 gyv., Pagal santykių savivaldybė/Lietuva pastebima, kad Pakruojo rajono savivaldybės šis rodiklis patenka į blogiausiųjų rodiklių sąrašą (raudona spalva).

Apibendrinimas ir rekomendacijos

Siekiant mažinti sergamumą tuberkulioze Pakruojo rajone skatinti darbdavius, kad stebėtų darbuotojų sveikatos patikrinimo pažymėjimus, raginti gyventojus reguliariai stebėti savo sveikatos rodiklius lankantis pas šeimos gydytoją, aktyviai dalyvauti nemokamose prevencinėse programose.

Siekiant mažinti gyventojų traumatizmą ir mirtingumą dėl nukritimų rekomenduojama mokyti visuomenę kurti saugią aplinką, gerinti įvairaus amžiaus gyventojų pirmosios medicininės pagalbos įgūdžius, skatinti saugumo priemonių naudojimą siekiant išvengti įvairių sužalojimų ar susižalojimų.

Siekiant mažinti socialinės rizikos šeimų skaičių rekomenduojama socialinio darbo gerinimui labiau plėtoti komandinį darbą bendraujant su įvairiomis valstybinėmis ir nevalstybinėmis institucijomis, kaimo bendruomenėmis, socialinės rizikos asmenimis bei jų aplinkoje gyvenančiais asmenimis, teikti psichologinę ar kitą pagalbą socialinės rizikos šeimoms, ypač jose augantiems vaikams, didesnę dėmesį skirti vaikų užimtumui ir priežiūrai.

Siekiant, kad mūsų savivaldybės gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų fizinė ir psichinė sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai, rekomenduojama savivaldybės administracijai bei rajono sveikatos politikos formuotojams parengti sveikatos gerinimo priemonių įgyvendinimo planą Pakruojo rajono savivaldybėje ir užtikrinti jo įgyvendinimą kasmet vertinant sveikatos rodiklio pokyčio kryptį ir aprėptį savivaldybėje. Vertinti, ar rodiklio reikšmė atitinka išsikelto savivaldybės siekį savivaldybės strateginiame plane ir stebėti, kaip Pakruojo rajono savivaldybės gyventojų sveikatos rodikliai atsispindi šalies kontekste.

- Pilną „Visuomenės sveikatos stebėsenos Pakruojo rajono savivaldybėje 2014 m. ataskaitą“ skaitykite <http://www.pakruojis.lt/go.php/Sveikata914949>

Laima Miežienė

Pakruojo rajono savivaldybės Visuomenės sveikatos biuro
Visuomenės sveikatos stebėsenos specialistė